

Leon Leyson

72/44

**POIKA
JOKA
PELASTUI**

SCHINDLERIN LISTAN KUOPUS

Tammi

Finlandia

LEON LEYSON

YHDESSÄ MARILYN J. HARRANIN JA
ELISABETH B. LEYSONIN KANSSA

POIKA JOKA
PELASTUI

SCHINDLERIN LISTAN
KUOPUS

SUOMENTANUT | ANNIKA ERÄPURO

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI | HELSINKI

ALKUTEOS

The Boy on the Wooden Box

ILMESTYI YHDYSVALLOISSA 2013

(Atheneum Books for Young Readers).

Finnish language copyright © 2013 by Tammi Publishers

Original English language copyright © 2013 by the Estate of
Leon Leyson

Published by arrangement with Atheneum Books for Young Readers,
an imprint of Simon & Schuster Children's Publishing Division.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or
transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical,
including photocopying, recording or by any information storage and
retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

Map copyright © 2013 by Drew Willis

Valokuvat: s. 219 (*ylhäällä*) ja 223 (*albaalla vasemmalla*): Adrienne
Helitzer, kirjasta *Schindler's Legacy*; s. 225 (*keskellä*): Jeanine Hill,
Chapman University; s. 225 (*ylhäällä*): Nancy Chase. Kaikki muut
kuvat, myös takakannen kuva: Elisabeth B. Leyson.

ISBN 978-951-31-7634-1

PAINETTU EU:SSA

*Veljilleni Tsaligille ja Hershelille, ja kaikille niille
pojille ja tyttärille, siskoille ja veljille,
vanhemmille ja isovanhemmille,
jotka menehtyivät holokaustissa,
sekä
Oskar Schindlerille, jonka jalot teot tosiaankin
pelastivat "koko ihmiskunnan".*

— LEON LEYSON

TANSKA

--- Leon Leysonin
taival

Bremerhaven

SAKSA

Berliini

Gross-Rosen

Wetzlar

Praha

Brünnlitz

PUOLA

Rajat ennen
2. maailmansotaa

Saltzburg

ITÄVALTA

Itämeri

LATVIA

LIETTUA

ITÄ-PREUSSI

NEUVOSTOLIITTO

Varsova

Narewka

PUOLA

Auschwitz
Krakova
Płaszów

TŠEKKOSLOVAKIA

UNKARI

ROMANIA

PROLOGI

Pakko myöntää, että kämmeneni hikoilivat ja vatsaani kylmäsi. Olin jonottanut vuoroani kärsivällisesti, mutta se ei tarkoittanut, ettenkö olisi ollut hermostunut. Seuraavaksi oli minun vuoroni puristaa sen miehen kättä, joka oli pelastanut henkeni monta kertaa... mutta jo vuosia sitten. Mietin, mahtaisiko hän edes tunnistaa minua.

Jo aiemmin samana päivänä, syksyllä vuonna 1965, olin matkalla Los Angelesin lentokentälle muistuttanut mieleeni, etteivät kasvoni välttämättä sanoisi miehelle mitään. Olimme tavanneet viimeksi kaksikymmentä vuotta sitten, aivan eri olosuhteissa ja eri maanosassakin. Minä olin ollut ruipelo, nälkiintynyt viisitoistavuotias poika, kymmenvuotiaan kokoinen. Nyt olin aikuinen 35-vuotias mies. Olin naimisissa, Yhdysvaltain kansalainen, sotaveteraani ja opettaja.

Annoin muiden mennä edelleni jonossa ja pysytelin taka-alalla. Olinhan loppujen lopuksi joukkomme nuorin; oli vain oikein, että varttuneemmat pääsivät edelleni. Oikeastaan halusin kuitenkin vain viivyttää pettymystä, jota varmaankin tuntisin, jos henkeni pelastanut mies ei muistaisikaan minua.

Mutta pettymyksen sijaan sain ilahtua hänen lämpimästä hymystään ja sanoistaan. ”Minä tiedän kuka sinä olet!” hän lausahti silmät loistaen. ”Olet ’pikku Leyson’.”

Olisihan minun pitänyt tietää, ettei Oskar Schindler koskaan tuottaisi minulle pettymystä.

Tuona jälleennäkemisemme päivänä maailma ei vielä tiennyt Oskar Schindleristä eikä hänen sankaruudestaan toisen maailmansodan aikana. Mutta me siellä lentokentällä tiesimme. Jokainen meistä, ja yli tuhat muuta meidän lisäksi, sai kiittää häntä hengestään. Selvisimme holokaustista yksinomaan siitä syystä, että Schindler otti valtavia riskejä, jakoi lahjuksia ja solmi salaisia sopimuksia pitääkseen meidät, juutalaiset työntekijänsä, poissa Auschwitzin kaasukammioista. Hän käytti päätään, sydäntään, poikkeuksellisia vuorovaikutustaitojaan

ja omia varojaan pelastaakseen henkemme. Hän hämäsi natsuja väittämällä, että olimme olennaisen tärkeitä sotaponnistelujen kannalta, vaikka tiesi hyvin, ettei monellakaan meistä – minulla esimerkiksi – ollut minkäänlaista asiantuntemusta työhön. En olisi edes yltänyt sen koneen vipuihin, jota minut tehtaalla pestattiin käyttämään, ellen olisi seissyt puulaatikon päällä. Laatikon avulla saatoin näyttää hyödylliseltä ja säilyttää henkeni.

Selviytymiseni ei ollut kovin todennäköistä. Melkein kaikki olosuhteet olivat minua vastaan, eikä puolestani puhunut juuri mikään. Olin pelkkä pikkupoika, jolla ei ollut suhteita eikä erityistaitoja. Minua kuitenkin puolsi yksi asia, joka vei voiton kaikesta muusta: Oskar Schindler oli sitä mieltä, että elämäni oli arvokas. Hän piti minua kyllin tärkeänä pelastettavaksi, siitäkkin huolimatta, että ponnisteluissaan minun henkeni säästämiseksi hän vaaransi omansa. Ja nyt on minun vuoroni tehdä kaikki voitavani hänen hyväkseen, kertoa Oskar Schindleristä sellaisena kuin hänet tunsin. Toivon, että sinä tulet muistamaan hänet niin kuin hän muisti minut. Tämä on myös tarina elämästäni ja siitä, miten

se risteytyi hänen elämänsä kanssa. Tietysti kerron samalla omasta perheestäni, vanhemmistani ja sisaruksistani, jotka hekin vaaransivat henkensä pelastaakseen minut. Kaikkein vaikeimpinakin aikoina he saivat minut tuntemaan, että olen rakastettu ja että elämälläni on merkitystä. Minun silmissäni hekin ovat sankareita.

1

Juoksin paljain jaloin niityn poikki joelle. Rantametsikköön päästyäni heitin vaatteet yltäni, tartuin alhaalla roikkuvaan lempioksaani, lennähdin veden ylle ja päästin irti.

Täydellinen hyppy!

Kelluskellessani aalloilla kuulin loiskahduksen ja sitten toisen, kun ystäväni liittyivät seuraani. Pian nousimme vedestä ja juoksimme takaisin lempioksillemme hypätäksemme uudelleen. Ja kun yläjuoksulla työskentelevät metsurit uhkasivat hauskanpitoamme uittamalla tukkejaan myllylle, kehitimme uuden leikin: nousimme loikoilemaan tukkien päälle ja tuijottelimme auringonsäteitä, jotka pyrkivät esiin tammien, kuusien ja mäntyjen latvusten lomasta.

Samat touhut toistuivat hellepäivänä toisensa jälkeen, mutta en koskaan kyllästynyt niihin. Joskus vedimme jalkaamme uimahousut, varsinkin jos arvelimme lähistöllä liikkuvan aikuisia, mutta useimmiten olimme ilki alasti.

Ja vallattomat retkemme olivat sitäkin jännittävämpiä, koska äitini oli kieltänyt minua menemästä joelle.

Enhän minä edes osannut uida.

Talvisaikaan joella oli aivan yhtä hauskaa. Isoveljeni Tsalig auttoi minua kyhäämään luistimet milloin mistäkin, seppäisöisältämme saamastamme metalliromusta ja halkopinon puukalikoista. Olimme kekseliäitä luistinten väsääjiä. Ja niin alkeellisia ja kömpelöitä kuin ne olivatkin, ne täyttivät tehtävänsä! Olin pienikokoinen mutta nopea, ja minusta oli mahtavaa luistella kilpaa isompien poikien kanssa rosoisella jäällä. Kerran David, toinen veljeni, erehtyi liian ohuelle jäälle ja putosi jääkylmään veteen. Onneksi siinä kohdassa oli matalaa. Autoin hänet ylös, ja kiirehdimme kotiin riisumaan litimärit vaatemme ja lämmittelemään takan ääreen. Kuivateltuamme riensimme taas joelle kohti uutta seikkailua.

Elämä tuntui loppumattoman pitkältä, huolettomalta matkalta.

Siksi edes kaikkein pelottavimmat sadut eivät voineet valmistaa minua vain muutaman vuoden kuluttua kohtaamiini hirviöihin, täpäriin pakoihin surman suusta ja hirviön asuun naamioituneeseen sankariin, joka tulisi pelastamaan henkeni. Elämäni ensimmäiset vuodet eivät varoittaneet millään tavoin tulevasta.

Ristimänimeni on Leib Lejzon, vaikka minut tunnetaankin Leon Leysonina. Synnyin Narewkassa, Puolan koillisosassa sijaitsevassa maalaiskylässä, vain pienen matkan päässä Bialystokista ja Valko-Venäjän rajalta. Sukuani on elänyt siellä monessa polvessa, jo yli kahdensadan vuoden ajan.

Vanhempani olivat rehellisiä, työteliäitä ihmisiä, jotka eivät koskaan odottaneet saavansa mitään ilmaiseksi. Äitini Chanah oli nuorin viidestä lapsesta, kahdesta tyttärestä ja kolmesta pojasta. Hänen isosiskonsa nimi oli Shaina, joka jiddishin kielellä tarkoittaa ”kaunista”. Tätini olikin todella kaunis; äiti ei ollut, ja se määräsi sen miten muut häntä kohtelivat, myös hänen omat vanhempansa. Varmasti he

rakastivat molempia tyttäriään, mutta Shainaa pidettiin liian kauniina ruumiilliseen työhön, äitiäni taas ei. Muistan äidin kertoneen minulle, miten hänen piti kantaa vesisankoja peltotyöläisille. Oli kuuma ja sangot olivat raskaita, mutta loppujen lopuksi uuras tus osoittautui hänen kannaltaan – ja minun kannaltani – vain onneksaaksi. Juuri noilla pelloilla äiti näki ensimmäistä kertaa tulevan aviomiehensä.

Vaikka isä ihastuikin äitiin aivan oma-alotteisesti, avioliiton piti olla heidän vanhempiansa järjestämä, tai ainakin näyttää siltä. Niin yleinen käytäntö sen ajan itäisessä Euroopassa vaati. Onneksi molempien vanhemmat olivat vain mielissään lastensa lemmeistä. Pian nuoripari jo menikin naimisiin; äitini oli kuudentoista ja isäni Moshe kahdeksantoista.

Äidilleni avioelämä oli monessa suhteessa samanaista kuin elämä lapsuudenkodissa oli ollut. Päivät kuuluivat kotitöiden, ruuanlaiton ja perheestä huolehtimisen parissa; vanhempiansa ja sisarustensa sijasta hän vain huolehti nyt aviomiehestään ja pian jo heidän yhteisistä lapsistaankin.

Viidestä lapsesta nuorimpana en saanut äidin koko huomiota osakseni kovin usein, joten nautin

suuresti niistä tuokioista, jolloin veljeni ja sisareni olivat koulussa ja meillä oli vieraana naapuruston naisia. He istuivat takan ääressä, kutoivat tai tekivät tyynyjä hanhenuntuvista. Katselin, kun äiti ja muut naiset kouhivat käteensä untuvia, sulloivat niitä tyyntyjen sisään ja ravistelivat sitten varovaisesti, jotta ne leviäisivät tasaisesti joka puolelle. Minun tehtäväni oli noutaa takaisin karkuun päässeet pikku höyhenet, jotka leijuivat ilmassa lumihiihtaleiden tavoin. Aina välillä onnistuin saamaan kiinni kokonaisen kourallisen, ja naiset palkitsivat ponnisteluni naurulla ja kättentaputuksilla. Hanhien kyniminen oli kovaa työtä, joten jokainen höyhen oli arvokas.

Odotin aina innoissani, että pääsisin kuuntelemaan äidin ja hänen ystäviensä tarinoita ja aika ajoin juorujakin kylän asioista. Niillä hetkillä näin erilaisen, rauhallisemman ja rentoutuneemman puolen äidistä.

Mutta niin kiireinen kuin äiti olikin, hän ehti aina myös osoittaa rakkauttaan. Hän lauloi meidän lasten kanssa, ja tietysti hän katsoi, että teimme läksymme. Kerran istuin itsekseni pöydän ääressä ja pänttäsin laskuoppia, kun kuulin takaani ääntä. Olin

keskittynyt niin kovasti oppikirjaani, etten ollut kuullut äidin tulevan sisään laittamaan ruokaa. Ei ollut edes päivällisaika, joten olin hiukan ihmeissäni. Pian äiti ojensi minulle lautasellisen munakokkelia, varta vasten minulle valmistettua. ”Olet niin hyvä poika”, hän sanoi, ”että ansaitset erityisherkun.” Muistan vieläkin elävästi, miten ylpeäksi oloni silloin tunsin, koska äiti oli minusta ylpeä.

Isä ei koskaan halunnut muuta kuin järjestää meille hyvän elämän. Hän uskoi, että tehdastyössä olisi parempi tulevaisuus kuin hänen sukusensa perinteisessä sepänammattissa. Pian naimisiinmenonsa jälkeen hän alkoi työskennellä koneenkäyttäjän apulaisena pienessä tehtaassa, joka valmisti erikokoisia suupuhallettuja lasipulloja. Siellä isäni oppi tekemään pullojen muotteja. Työteliäisyytensä, synnynnäisen lahjakkuutensa ja voimakkaan määrätietoisuutensa ansiosta isä sai ylennyksen useaan otteeseen. Ja kerran tehtaanomistaja lähetti hänet työkalujensuunnittelun jatkokurssille läheiseen Bialystokin kaupunkiin. Tiesin sen olevan isän uran kannalta tärkeää, koska hän osti uuden takin erityisesti sitä varten.

Uusia vaatteita ei ostettu kovinkaan usein meidän perheessämme.

Lasitehdas menestyi hyvin, ja sen omistaja päätti laajentaa tuotantoaan ja siirtää tehtaan Krakovaan, isoon kaupunkiin, joka sijaitsi 550 kilometrin päässä Narewkasta lounaaseen. Päätös herätti innostusta kylässämme. Noihin aikoihin oli harvinaista, että nuori ihminen – tai ylipäätään kukaan – lähti synnyinkaupungistaan. Isäni oli yksi niistä harvoista työntekijöistä, jotka muuttivat tehtaan mukana. Perheemme suunnitelmana oli, että isä menisi edellä. Kun hänellä olisi kylliksi rahaa, hän hakisi meidät kaikki Krakovaan. Vei monta vuotta, ennen kuin se onnistui ja isä löysi meille sopivan asuinhuoneiston. Sitä odotellessa hän kävi aina suunnilleen puolen vuoden välein katsomassa meitä.

Isän lähtiessä ensimmäistä kertaa Krakovaan olin vielä niin pieni, etten muista sitä tarkkaan, mutta hänen ensimmäinen käyntinsä kotona on kyllä painunut mieleeni. Koko kylä tiesi hänen tulostaan. Isä oli pitkä, komea mies, joka huolehti aina ulkonäöstään. Hän mieltyi krakovalaisten miesten hienompaan pukeutumistyyliin ja hankki pikkuhiljaa

useammankin paremman puvun. Aina kun hän kävi luonamme, hänellä oli yllään tyylikäs puku, paita ja solmio. Se teki vaikutuksen kyläläisiin, jotka olivat tottuneet yksinkertaisiin, löysiin maalaisvaatteisiin. En silloin osannut aavistaa, että juuri nuo isän puvut tulisivat pelastamaan henkemme seuraavien hirvittävien vuosien aikana.

Isän käynnit olivat aina kuin juhlaa. Kaikki oli erilaista, kun hän oli kotona. Normaaliarjessamme ruokahetket alkoivat ja loppuivat vähän miten satuu, olihan äidillä melkoisesti tekemistä yksinään meidän viiden lapsen kanssa. Isän tullessa kotiin käytäntö muuttui. Istuimme kauniisti pöydän ääressä hieno astiasto edessämme. Aamiaisella tarjolla oli aina muutama kananmuna enemmän, ja päivällisellä runsaammin lihaa. Kuuntelimme lumoutuneina isän tarinoita kaupunkielämästä, raitiovaunuista ja vesiklosetin kaltaisista uudenaikaisista mukavuuksista, joita hädin tuskin pystyimme kuvittelemaan. Me neljä veljestä, Hershel, Tsallig, David ja minä, käyttäydyimme parhaamme mukaan. Kilpailimme isän huomiosta, mutta tiesimme kyllä, että siskomme Pesza oli hänen var-

sinainen lempilapsensa. Eikä se varmaan ollut mikään ihme, olihan Pesza ainoa tyttö meidän rasavillien poikien lisäksi. Kun me lapset jouduimme riitoihin, mikään ei koskaan tuntunut olevan Peszan syytä, vaikka saattoi oikeastaan ollakin. Kun kiusoittelimme häntä liikaa, isä tuli väliin ja moitti meitä. Peszalla oli pitkät vaaleat hiukset, jotka äiti punoi paksuille palmikoille. Pesza auttoi äitiä talon töissä ja oli hiljainen ja tottelevainen. Voin ymmärtää, miksi isä suosi häntä.

Isä toi meille usein lahjoja isosta kaupungista. Hänen tuomissaan makeisrasioissa oli kuvia Krakovan hienoista historiallisista rakennuksista ja puiden reunustamista bulevardeista. Muistan miten tuijottelin niitä ja yritin kuvitella, millaista olisi oikeasti asua noin suurenmoisessa paikassa.

Nuorimpana lapsista sain aina kaikkea toisten vanhaa: paitoja, kenkiä, housuja ja leluja. Yhdellä käynnillään isä toi tuliaisiksi pieniä lasten salkkuja. Katselin kun veljeni saivat omansa ja ajattelin, että taas kerran minun pitäisi odottaa, kunnes joskus saisin periä yhden niistä. Minusta se ei tosiaankaan ollut reilua. Tällä kertaa minua kuitenkin odotti yllä-

72/49

Schindlerin listan kuopuksen tarina

LEON LEYSON oli vain kymmenvuotias, kun natsit valtasivat Puolan. Hänen perheensä joutui ensin Krakovan gettoon ja lopulta pahamaineisen Amon Göthin johtamalle Plaszówin keskitysleirille. Uskomattoman tuurin, sinnikkyden ja rohkeuden sekä viime kädessä Oskar Schindlerin avulla poika selvisi sodan koettelemuksista.

Poika joka pelastui on ainoa Schindlerin pelastaman lapsen kirjoittama muistelmateos. Väkevä lukukokemus avaa pienen pojan näkökulman toisen maailmansodan juutalaisvainoihin ja vangitsee ainutlaatuisella tavalla lapsen viattomuuden äärimmäisessä ahdingossa.

STEVEN SPIELBERG, Schindlerin listan ohjaaja ja USC Shoah Foundationin perustaja:

"Leon Leyson oli poikkeuksellinen ihminen ja lahjakas opettaja. Olen Leonille ikuisesti kiitollinen siitä, että hän kertoi elämäntarinansa USC Shoah Foundationille, jossa se säilytetään opiksi ja innoitukseksi tuleville sukupolville. Maailma ei ole entisensä Leonin lähdön jälkeen, mutta olemme onnekkaita, että suullisen kertomuksensa lisäksi hän jätti meille myös nämä muistelmansa."

L99.139 / 99.139
ISBN 978-951-81-7634-1
Kannen alkuperäiskuva: Istochphoto
Kansi: Laura Lytinen
www.tammi.fi

9 789513 176341

